

POROČILO O DELU NA PROJEKTU *DEDIŠČINA NA MEJI 2025*

Astrid Vončina

341

Z marcem 2025 se je začel študentski PUŠ¹ projekt *Dediščina na meji*.² Študentje smo pod vodstvom mentorjev preučevali snovno in nesnovno dediščino Lukčeve hiše in obmejnega prostora Kambreškega. Življenje na tem območju so izrazito zaznamovali obmejna lega, menjave državnih oblasti, vzpostavitev in spreminjanje meja ter fronta v času prve svetovne vojne. V središče raziskovanja sta bili postavljeni Lukčeva hiša ter obširna etnološka in vojaška zbirka gospe Jožice Strgar, oprli pa smo se tudi na njeno bogato znanje in poznavanje lokalnega območja.

Projektno skupino je sestavljalo osem študentov različnih študijskih smeri, dve pedagoški mentorici in trije delovni mentorji. Vodja projekta in glavna pedagoška mentorica je bila doc. dr. Manca Vinazza z Oddelka za arheologijo, somentorica pa doc. dr. Urša Valič z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Študentje smo bili z Oddelka za arheologijo (Zala Rejec, Maja Humerca Šolar, Ažbe Telban), Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo (Lucija Ivanuša, Jakob Stojanović, Astrid Vončina), Oddelka za geografijo (Julija Osterman) in študent fotografije na Akademiji umetnosti Univerze v Novi Gorici (Marcel Kump). Ker je bil projekt namenjen tudi prenosu strokovnega znanja ustanov s področja varovanja kulturne dediščine, so kot delovni mentorji z nami sodelovali Karla Kofol iz Tolminskega muzeja, Andrej Ferletič iz Goriškega muzeja in Miha Mihelič iz Centra za preventivno arheologijo pri Zavodu za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

Na uvodnem sestanku smo se seznanili z mentoricama in projektom ter določili datume terenskega dela. Sledilo je predavanje dr. Tine Ivnik o Beneški Sloveniji v sosednji Italiji in spremembah krajine v zadnjih osmih desetletjih, ki so bile podobne tistim na Kambreškem. Na prvem enodnevnem obisku Kambreškega konec marca smo spoznali gospo Jožico Strgar, ki nam je na vodenem ogledu predstavila Lukčevo hišo in svojo muzejsko zbirko. Odpeljali smo se tudi do Muzeja na prostem Kolovrat, kjer smo se sprehodili po poteh in jarkih, mentorja Manca Vinazza in Miha Mihelič pa sta nas

1 Problemsko učenje študentov v delovno okolje (glej PUŠ v delovno okolje 2024).

2 Projekt sta sofinancirali Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada plus (ESS+), na fakulteti pa je potekal pod koordinatstvom Centra za izobraževanje.

seznanila z okolico in tamkajšnjim dogajanjem med prvo svetovno vojno. Obisku je aprila sledilo samostojno pregledovanje literature ter zbiranje podatkov in informacij o širšem obmejnem območju iz najrazličnejših virov in področij (zgodovinski pregledi, pripovedne zbirke, literarna dela, arheološke raziskave, turistični vodniki ...).

V sklopu projekta smo se dvakrat odpravili na štiridnevno delo na teren – prvič konec aprila in drugič konec maja. Študentje smo imeli v času terenske raziskave enkratno priložnost bivati v Lukčevi hiši pri gospe Jožici Strgar, kar je olajšalo delo. Zelo smo se povezali tako med seboj kot z mentorji, še posebej pa z gospo Jožico, kar je bilo ključno za nadaljnje uspešno sodelovanje. Zaradi neprestanega stika z dediščino v hiši in z vsakodnevnim pripovedovanjem Jožice Strgar smo se lahko dobro vživeli v način življenja in utrip prostora.

342

Tekom naše prve terenske odprave je bil velik poudarek na interdisciplinarnosti projekta in prenosu znanja tako s strani vseh mentorjev kot tudi med študenti različnih študijskih smeri. Prvi dan nam je delovni mentor Andrej Ferletič, konservator restavrator iz Goriškega muzeja, podrobno predstavil svoje delo, tako teoretično oziroma »idealno« izvedbo kot praktičen potek konserviranja in restavriranja različnih predmetov. Sledil je skupinski ogled zbirke, kjer smo pod njegovim vodstvom izdelali prioritetni seznam predmetov ter urgentnih in priporočljivih ukrepov za njihovo dolgoročno hrambo. Isti dan nam je arheolog Miha Mihelič predstavil teoretske osnove arheološkega dela – od ocene arheološkega potenciala, historične analize, terenskih pregledov do analize obstoječih podatkov. V naslednjih dneh smo te veščine pod njegovim vodstvom in vodstvom študentov arheologije preizkusili tudi na terenu. S pomočjo LiDAR posnetkov (metode merjenja površja z laserskimi žarki) smo poiskali potencialno najdišče cerkve sv. Florijana, ga očistili, analizirali in dokumentirali ter preiskali okolico. Enako smo storili za arheološko najdišče na vrhu hribov Očna in Globočak, ki sta del pogorja Kolovrat.

Zadnji dan nam je Karla Kofol, etnologinja iz Tolminskega muzeja, predstavila podroben postopek dokumentacije in inventarizacije etnološke zbirke ter tudi praktični potek pridobitve predmetov v muzejih. Pod njenim vodstvom smo popisali nekaj predmetov in se naučili tehnike študijske fotografije za namen vizualne dokumentacije predmetov, pri čemer je svoje znanje delil tudi študent fotografije Marcel Kump. Tekom tega terenskega sklopa smo ustvarili načrt zbirke in jo šifrirali, fotografirali njeno postavitev ter opravili daljši polstrukturiran intervju z Milanom in Jermo Hvalica, upokojenim parom, ki živi na Kambreškem.

Po povratku v Ljubljano smo analizirali pridobljene podatke in nadaljevali s pregledovanjem relevantne literature. Na sestanku projektne skupine smo na podlagi dotedanjih dognanj predstavili naše ideje za nadaljnje delo in se dogovorili za tematske sklope naših prispevkov: Lukčeva hiša, življenje in preživetje na Kambreškem, meje in migracije, vojska in prva svetovna vojna, hrana in zelišča, rojstvo in smrt ter življenje žensk.

Na drugi terenski odpravi konec maja smo se organizirali v skupine dvojic ali trojic, ki so se glede na zadolžitve in potrebe prilagajale in spreminjale. V sklopu zadnjega terenskega dela smo tako opravljali arheološko in etnološko raziskovanje naših tematskih sklopov, vzpostavili sistem inventarizacije in nadaljevali s popisovanjem zbirke,

fotografirali posamezne predmete in napravili tloris zbirke in hiše, pregledali razne dokumente in arhivska gradiva ter vzpostavili spletni profil Lukčeve hiše (Lukčeva hiša 2025). Nemška antropologinja in vizualna umetnica Henrike Von Dewitz je s kamero sledila našemu delu in na koncu ustvarila lep dokumentarno-promocijski film projekta.

V zadnjem delu projekta smo se osredotočili na pisanje prispevkov, ki bodo predvidoma objavljeni v prvi polovici leta 2026. Z Jakobom Stojanovićem sva se lotila podrobnega opisa in popisa Lukčeve hiše, njenega pomena za okolico in zgodovinskega pregleda v njej živečih ljudi. Hiša je bila prvič omenjena v arhivu ročinske cerkve v 17. stoletju in so jo skozi čas dograjevali in obnavljali. Danes vsebuje enega zadnjih še ohranjenih primerov kuhinje z odprtim ognjiščem na območju kanalskega Kolovrata in je od leta 1999 zaščiten kot etnološki spomenik lokalnega pomena (Ledinek Lozej 2019). V hiši sta bili v 20. stoletju tudi gostilna in trgovina, tako da je predstavljala tudi prostor združevanja in zbiranja ljudi. Ime Gostilna pr' lovcu kaže na dejstvo, da je bila v njej ustanovljena lovska družina. Tudi danes je hiša z muzejsko zbirko skrbno zbranih predmetov, dokumentov in fotografij s Kambreškega pomembno središče tega prostora. Poleg snovne dediščine gospa Jožica Strgar s svojim obširnim znanjem in poznavanjem okolja ter pripovedovanjem zgodb ohranja tudi nesnovno dediščino.

343

Astrid Vončina in Marcel Kump pri popisu in fotografiranju etnološke zbirke
v Lukčevi hiši, Kambreško, 2025 (foto Urša Valič)

Jakob Stojanović je nadaljeval z raziskovanjem načina življenja in preživljanja na Kambreškem. V svojem prispevku je opisal razne vidike tamkajšnjega kmetovanja in gospodarjenja v preteklosti in danes, v katerih se tesno povezana skupnost izkaže kot ključna za preživetje. Orisal je vplive politike, na primer vojn, spreminjanja meja in

menjave režimov, ter pojave, ki so odzivi nanje, na primer migracije in tihotapljenje. Opisal je tudi procese modernizacije na Kambreškem – kako je območje dobilo oskrbo z elektriko, grajene ceste in se z javnim prevozom povezalo z dolino, ter vpliv industrializacije v Posočju – zaposlovanje v tovarnah in drugih industrijskih obratih, kot na primer v Salonitu Anhovo.

Julija Osterman je natančneje raziskala vselej prisotno temo meja in migracij. Preučila je vplive spreminjanja državnih meja, režimov in dogajanja med obema svetovnima vojnoma na življenje ljudi ter tokove odseljavanja, vračanja in prehajanja ljudi med kraji in državami. Poleg tega je popisala tudi domača in ledinska imena, ki nosijo pomemben del krajevne identitete in pripomorejo k razumevanju prostora, saj so povezana z njegovo rabo, lastništvom, zgodovino ali naravnimi značilnostmi.

344

Ažbe Telban in Maja Humerca Šolar sta se lotila arheološkega raziskovanja ostankov utrdb in vojaških poti iz prve svetovne vojne na območja Globočaka. To območje sicer ni bilo del fronte, ampak strateško pomembno zaradi njene bližine – delovalo je kot oskrbna in povezovalna točka. Začela sta z analizo anomalij potencialno povezanih z vojaškim delovanjem na LiDAR posnetkih ter jih primerjala z avstro-ogorskimi vojaškimi zemljevidi. Na terenu so z mentorjem Mihom Miheličem preverili anomalije in najdbe ter rezultate primerjali z znanjem Jožice Strgar. Končni rezultat njunega raziskovanja so bili najdba vojaške bolnišnice, železnice, kuhinje, šotorišča in barakarskega naselja pri zaselku Srednje, popis njihovih položajev in podrobna analiza ostankov na vrhu Globočaka.

Zala Rejec in Lucija Ivanuša sta se osredotočili na hrano in domače zdravilstvo. Raziskali in popisali sta specifične pridelovanja, zbiranja in zagotavljanja hrane, načine prehranjevanja, vsakodnevne in praznične jedi ter raznovrstna domača zdravila.

Predstavitve projekta na Kontradi, Kanal ob Soči 2025 (foto Urša Valič)

Nazadnje pa sva se z Lucijo lotili še teme rojstva, mladosti in poroke ter smrti. V povezavi z rojstvom sva opisali prakse ob nosečnosti, rojstvu in zgodnjem otroštvu, tako skrb za matere po porodu, t. i. *ahtanje*, kot tudi hitro vključevanje otrok v »delovno silo«. Opisali sva tudi mladost, spoznavanje partnerjev, poroko, neporočene strice in tete, starost z dolgimi delovnimi dobami (delaš, dokler ti telo dovoli) ter prakse in vraževerja vezana na smrt.

Mentorici sta spodbudili promocijo samega projekta. Posneli smo krajše intervjuje študentov, ki so objavljeni na Facebook strani Lukčeve hiše (Lukčeva hiša 2025). Mentorica Manca Vinazza in dva študenta smo opravili tudi krajše pogovore za Radio Koper (Opoldnevnik 2025).

Projekt smo uradno zaključili s predstavitvijo našega dela 11. julija 2025, na trgu Kontrada v Kanalu ob Soči. Študentje in mentorici smo lokalni publiki predstavili projekt: postopke in metode, tematske sklope raziskovanja ter umetniške fotografije Marcela Kumpa, ki povezujejo zgodbe in predmete. Sledilo je predavanje dr. Mirjam Milharčič Hladnik z Inštituta za slovensko izseljenstvo in migracije Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti o izseljevanju na tem območju. Mlajše obiskovalce je razvedrila delavnica Otroške igre nekoč, večer pa so zaokrožili ritmi skupine Pokriva Nočiva. Naslednji dan, 12. julija 2025, je bil v Lukčevi hiši organiziran dan odprtih vrat. Obiskovalci so si najprej ogledali krajši dokumentarno-promocijski film Henrike Von Dewitz, nato pa zbirko z našim vodstvom, prisluhnili lokalnim pripovedkam v naši izvedbi in izsledkom raziskovalnega dela ter se udeležili vodenega ogleda Kambreškega in Globočaka.

Pripovedovanje zgodb ob ognju na ognjišču, dan odprtih vrat v Lukčevi hiši, Kambreško, 2025 (foto Urša Valič)

20. septembra 2025 smo projekt *Dediščina na meji* predstavili tudi na poletno-jesenski šoli na Univerzi v Ljubljani: dijake in dijakinje smo želeli navdušiti za raziskovalno delo in družboslovne študijske smeri na Filozofski fakulteti.

REFERENCE

LEDINEK LOZEJ, Špela

2019 Ob dvajseti obletnici razglasitve ognjišča v Lukčevi hiši na Kambreškem za kulturni spomenik: Beležka k dediščinskemu turizmu. *Izvestje* 16: 46–51.

LUKČEVA HIŠA

2025 Lukčeva hiša. <<https://www.facebook.com/profile.php?id=61576955490056>> [8. 10. 2025].

OPOLDNEVNIK

2025 Radio Koper: Opoldnevnik, 29. 6. 2025. <<https://radiokoper.rtvsl.si/podkast/opoldnevnik/106615852/175142870>> [8. 10. 2025].

PUŠ V DELOVNO OKOLJE

2024 Univerza v Ljubljani: Problemsko učenje študentov v delovno okolje: Gospodarstvo, negospodarstvo in neprofitni sektor v lokalnem/regionalnem okolju 2024–2027 – PUŠ v delovno okolje. <<https://www.uni-lj.si/projekti/problemsko-ucenje-studentov-v-delovno-okolje-gospodarstvo-negospodarstvo-in-neprofitni-sektor-v-lokalnemregionalnem-okolju-2024-2027-pus-v-delovno-okolje>> [8. 10. 2025].